

KARJAA LÄPP LILLNÄSET

Rautakautisen polttohaudan kaivaus

Jan Fast 1998

Arkiv. 01. 2/14.1.1999

M

KARIS LÄPP LILLNÄSET

Utgrävning av en
brandgropsgrav från
folkvandringstiden

Jan Fast 1998

INNEHÅLL

1.	INLEDNING	1
2.	KARIS LÄPP LILLNÄSET - Utgrävning av en brandgrav från folkvandringstiden	2
3.	BESKRIVNING AV UTGRÄVNINGSPLATSEN	3
4.	UTGRÄVNINGSTEKNIK	3
5.	FORNLÄMNINGEN	4
	5.1. Konstruktion	4
	5.2. Fynd	4
	5.2.1. Grav II	4
	5.2.2. Grav III	5
6.	TOLKNING AV FYNDEN	5
7.	SAMMANFATTNING	5
8.	NEGATIVFÖRTECKNING	7
9.	DIAPOSITIVFÖRTECKNING	8
10.	UTDRAG UR GRUNDKARTA	9
	KARTOR	10
	BILDPLANSCHER	18

1. INLEDNING

Skålgroparna och järnåldersfornlämningen på Lillnäset (Lilla Näset) i Läpp by i Karis upptäcktes av forskarna *Anna-Liisa Hirvihuoto* och *Esa Suominen* i samband med Karis fornminnesinventering 1982. Forskarna visades till platsen av amatörarkeolog *Lisbet Jung* som fäst uppmärksamhet vid platsen redan några år tidigare. I samband med inspektionen gjorde forskarna några mindre provgropar bl.a. i närheten av skålgropsberget. De första fynden var obetydliga, en liten lerkärlsbit, några brända benbitar och mörk sotfärgad jord.

Under ledning av arkeologerna *Esa Suominen* och *Anja Sarvas* besökte jag fyndplatsen som nybliven student i juni 1982. Besöket till offerplatsen nära sjön gjorde ett stort intryck och flera ytterligare besök under årens lopp väckte så småningom tanken om en utgrävning av platsen. Då Karis kurscenter år 1996 bestämde att finansiera en en vecka lång utgrävning i Karis var valet av utgrävningsplats således enkelt och järnåldersfornlämningen vid Lillnäset provgrävdes den 5. - 9.6.1996. Under utgrävningen påträffades en brandgropsgrav från folkvandringstiden alldeles intill skålgropsberget och brända ben- och lerkärlsbitar vid den andra bergsknallen på Lillnäset. En genomgång av området med metalldetektor pekade på att ytterligare gravar eller fynd dolde sig under markytan vid offerplatsen.

Efter att planerna på en fornstig till Lillnäset aktualiserats och på initiativ av *Göran Fagerstedt* vid Karis kurscenter beslöts en ordinarie utgrävning av platsen att utföras den 29.6 - 10.7.1998. Utgrävningen anordnades i form av en kurs "Arkeologi i teori och praktik" vid Karis kurscenter och föregicks av en ca 20 timmar lång teoridel under våren 1998. Som grävare vid utgrävningen fungerade deltagarna i kursen (ett tiotal personer) och *Göran Fagerstedt*. Som viceutgrävningsledare fungerade *HuK Sani Koponen* och som oavlönad forskningsassistent arkeologiestuderande *Stefan Wessman* från Åbo universitet. Samtliga personer som deltog i kursen förtjänar ett stort tack för välutfört arbete under tidvis svåra väderleksförhållanden.

Helsingfors den 31.12.1998

Jan Fast
utgrävningsledare

2. KARIS LÄPP LILLNÄSET**- Utgrävning av en brandgrav från folkvandringstiden**

Stad:	Karis
By:	Läpp
Gård:	Bäljars 1:29 (ägare Karis stad).
Grundkarta:	2014 02 SNAPPERTUNA, tryckt i H:fors 1982.
Utgrävningsområdets koordinater:	X = 5992 Y = 8097 Z = ca 9 m
Tidigare fynd:	NM 21 369:1-5 och 29 905:1-37.
Utgrävningsfynden:	NM 30 977:1-190.
Tidigare undersökningar:	A-L Hirviluoto insp. 1982, J. Fast provgrävning 1996.

Sidorna 18-20 är bildplanscher och innehåller bilder av negativerna nr. 112 091 - 112 101.

Diapositiven nr. 40 712 - 40 727.

Förteckningar över negativerna och diapositiven finns i slutet av rapporten s. 7-8.

3. BESKRIVNING AV UTGRÄVNINGSPLOTSEN

Grav- och offerplatsen vid Lillnäset ligger ca 2 km SSV från Karis järnvägsstation. Platsen är en långsmal oodlad och låg höjd ca 100 m. från Lappträskets strand. På två platser träder berggrunden i dagen, det norra berget är ett skålgropsberg med 11 gropar. De mycket grunda groparna ligger nära bergets högsta punkt. Skålgropsbergets storlek är ca 8,4 x 6,5 m. Gravplatsen ligger omedelbart söderom berget. Även den södra bergsknallen kan på basen av provgrävningsfynden 1996 klassas som en fast fornlämning, endera som en grav- eller boplats.

Växtligheten är frodig och mångsidig. På platsen växer enar, rönnar och enstaka tallar medan undervegetationen består av ett rikligt urval av olika gräsväxter. Jordmånen är huvudsakligen lera, men kring bergsknallarna (Lillnäsets högstbelägna punkter) finns också små tunna sandlinser. Lillnäset har länge använts som betesmark för boskap och ett flackt berg vid sjöstranden SO om skålgropsberget även som dansplats under 1900-talet. Ännu i början av århundradet var det tidvis omöjligt att komma torrskodd till platsen (Lars Nyberg muntligt meddelande), trots den effektiva dräneringen av åkrarna intill fornlämningen är åkrarna ännu i dag mycket sankta. Under folkvandringstiden har Lillnäset varit en liten vassomgårdad holme i Lappträsket.

4. UTGRÄVNINGSTEKNIK

Fornlämningen vid Lillnäset underöktes med sedvanliga utgrävningsmetoder. Eftersom det redan före utgrävningen fanns anledning att anta att nya gravar skulle uppdagas, utfördes själva grävandet med större varsamhet än vad som kanske annars varit fallet. Stor uppmärksamhet fästes även vid sållningen av den grävda jorden.

Väderleksförhållandena i juni 1998 var svåra och grävningsarbetet måste avbrytas gång på gång på grund av regn. Efter varje avslutad utgrävningsdag täcktes utgrävningsområdet med presenning men trots detta samlade gropar i berget under utgrävningsområdet upp stora mängder vatten. Under de sista grävningsdagarna var vädret emellertid gynnsamt och utgrävningen kunde slutföras inom given tid.

Före själva utgrävningen fälldes två rönnar som växte på utgrävningsområdet. Utgrävningsområdet på ca 50 kvadratmeter pålades kring 1996 - års provruta och i samma koordinatsystem mellan koordinaterna X= 511 -518 och Y= 102 - 110. Som fixpunkt användes även i år den största av offergroparna på skålgropsberget (tal 106 = ~~11, XX m.ö.h.~~). Själva 9,28m avtorvningen skedde med spade, men mullagret genomgicks i sin helhet med murslev och sopskyffel. Grävningen i fyndlagren utfördes med murslev och sopskyffel i 5 cm:s lager. All grävd jord sållades genom ett 4 mm:s såll. 1996-års provruta lämnades outgrävd på grund av tidsbrist förorsakad av det dåliga vädret. Under utgrävningens lopp genomgicks utgrävningsområdet ytterligare en gång med metalldetektor, denna gång med dåligt resultat. Den sannolikt söndriga detektorn gav inte utslag ens vid fyndplatsen för holkyxan.

En förhållandevis stor mängd makrofossilprover togs på lovande platser inom utgrävningsområdet under ledning av Terttu Lempiäinen från Åbo universitet. Från eldstaden erhöles ett litet men sannolikt representativt C-14 prov. Efter utgrävningen fylldes utgrävningsområdet igen så omsorgsfullt som möjligt samtidigt som närområdet uppsnyggades. Även de fällda rönnarna lades i en hög en bit ifrån fornlämningsområdet.

5. FORNLÄMNINGEN

Den folkvandringstida gravplatsen vid Lillnäset kan allmänt taget karakteriseras som ett brandgropsgravfält som möjligen anlagts samtidigt med skålgroparna. Till fornlämningen hör även fynd av boplatstyp. Dessa kan emellertid även kopplas till döds kult och vara rester av eventuella åminnelsemåltider eller offerhandlingar på gravplatsen. De år 1996 påträffade fynden (keramik och brända ben) vid det södra berget på Lillnäset antyder möjligen en annan gravplats av samma typ som den nu undersökta.

5.1. Konstruktion

Före utgrävningen syntes inget annat än några större jordfasta stenar ovan markytan. Under ett besök till platsen i maj kunde emellertid en mycket svag halv rund förhöjning skönjas på platsen. Under utgrävningen visade det sig att förhöjningen följde gravområdets och sand-/sotjordens halvcirkelformade sträckning kring den södra ändan av skålgropsberget.

Efter avtorvningen framträdde kolsvart mullblandad sotbemängd jord över så gott som hela utgrävningsområdet men med svagare intensitet i kanterna. Blandat med sotjorden fanns ställvis ganska rikligt med knytnävvsstora brända stenar. Någon stensättning i egentlig mening kan man emellertid inte tala om. I grävningens sydvästra del var jordmånen lerig och i den västra och norvästra och norra delen kom berggrunden fram redan under torven.

Området kring de stora och brända jordfasta stenarna var särskilt mörkfärgat, om någonstans så torde centrum av eldhärden ha stått just här. Mellan de stora stenarna (och under en mindre) hittades en koncentration lerkärlsbitar från ett och samma kärl, kanske en offergåva. Intill keramikanhopningen framkom i lager 3 en enkel rund stensatt eldstad. I grävningens nordvästra del fanns en stark sotfärgning, möjligen en stenfri gropeldstad, som sträckte sig ända till berget. De egentliga gravfynden bildade liksom år 1996 tydliga koncentrationer, framförallt grav II.

5.2. Fynd

Utgrävningens fynd bestod av både hela och fragmentariska föremål av järn, brons (bl.a en spiralpärla) och ben. Härutöver hittades ca 2 kg, brända benbitar (1,6 kg från grav II) och bitar av minst 4 olika lerkärl, en sönderslagen vävstolstyngd, lerklining (en del med tydliga timmeravtryck), järnslag, försintrad- och bränd lera.

5.2.1. Grav II

Grav II var en brandgropsgrav som anlagts intill de stora brända jordfasta stenarna i grävningens södra del (se nivåkarta). Själva gravgropen var ca 20 cm djup och i likhet med 1996-års grav grytformad. Gravgropen var fordrad med mycket fin och mjuk ljusgul sand. De stora brända benbitarna och den mycket sotiga jorden hade placerats i gropen med stora skallben längst ner (skallbenen bildade ett slags låg skål i gravgropens botten med de övriga benen ovanpå), möjligen har placeringen varit avsiktlig. Själva gravgåvorna hade placerats i en hög ovanpå begraven. Endast en av pilspetsarna hade hamnat vid sidan om de övriga fynden.

Samtliga gravfynd var placerade med eggen eller spetsen mot väst. Ovanpå metallfynden påträffades bitarna av ett lerkärl av allmän grov järnålderstyp (ca 180 st).

Gravfynden bestod av en slank men massiv holkyxa, en större kniv med bronsbeslag för skaftet, tio bredbladiga pilspetsar med tånge, två slanka pilspetsar av ben eller horn och ett tillsvidare okonserverat och oidentifierat eggredskap av järn.

5.2.2. Grav III

Ytterligare en tredje grop med sotig jord och fynd framkom ca 2 m. västerom grav II (se nivåkarta). Gropen täcktes ursprungligen av en stor flat sten. Stenen var skörbränd och var flyttad till platsen från gruppen av jordfasta stenar intill grav II. Gropen var mer oregelbunden än de två tidigare men ändå tydlig. I botten av gropen hittades 4 järnnitar och en förhållandevis obetydlig mängd små och tunna brända benbitar. Spridda runtomkring gropen påträffades fragment av ett stort beslag av järn, en järnring, största delen av utgrävningens ca 20 (och i allmänhet 40 mm långa) tunna järnnitar och några oidentifierade fragmentariska järnföremål. Även om gropens funktion förblir oklar hör den otvivelaktigt till gravkonstruktionen.

6. TOLKNING AV FYNDEN

Av utgrävningsfynden att döma har åtminstone två personer (av gravgåvorna att döma tydligen män) fått sin gravplats intill offerberget på Lillnäset. Fynden av järnnitar i en grop intill de två andra kan tyda på en tredje gravsättning men den obetydliga mängden brända ben i anknytning till nitarna kan också tänkas stöda någon annan tolkning. Preliminärt kan gravarna dateras till äldre folkvandringstid ca 400-500 e.Kr. (Anna-Liisa Hirviluoto muntl.). Enligt doktor Sirkku Pihlman är gravskicket (brandgropsgrav) typiskt för kustområdena men föremålskombinationen av inlandsfinsk karaktär.

Det är inte otänkbart att liken bränts på gravplatsen kanske vid de stora jordfasta stenarna, tvärtom verkar tanken mycket logisk. Fynden av boplatmaterial som lerkärlsbitar, en sönderbruten vävstolstyngd av lera, lerklining och järnslag i och omkring gravgroparna kan lika väl peka på ett boplatlager vid platsen för gravplatsen eller avsiktlig nedläggning i anknytning till begravningsritualer. Den stensatta eldstaden i grävningsområdets sydöstra del kan kanske ändå tänkas stöda boplatshypotesen. Det är inte uteslutet att brandgropsgravarna på Lillnäset legat fysiskt mycket nära platsen där de gravsatta bott under sin livstid. Det är att önska att fortsatta utgrävningar ger svar på frågan.

7. SAMMANFATTNING

Den 29.6 - 10.7.1998 undersöktes en brandgropsgrav från folkvandringstiden på Lillnäset i Läpp by i Karis. Utgrävningsområdet på ca 50 kvadratmeter låg intill det år 1982 påträffade skålgropsberget i den norra delen av Lillnäset. Utgrävningen var en fortsättning på 1996-års provgrävning av samma plats och arrangerades även denna gång av Karis kurscenter.

Utgrävningsfynden var ställvis rikliga bl.a innehöll den påträffade brandgraven tolv pilspetsar, en holkyxa och en kniv. Även benfynden var rikliga. Fynden av en stensatt eldstad, lerkärlsbitar och lerklining antyder möjligen att gravarna anlagts alldeles i boplatstens omedelbara närhet.

Ifall fortsatta utgrävningar av Lillnäset planeras någongång i framtiden bör dessa koncentreras på det möjliga boplatsoområdet öster- och sydostom det nu undersökta området och på området strax österom den sydligare bergsknallen på Lillnäset där sannolikt ytterligare brandgropsgravar står att finna. Hela Lillnäset kan trots de nu utförda utgrävningarna fortfarande med goda skäl klassas som en fornlämning av klass I. En skyltning och en fornstig till platsen planeras bli färdig våren 1999.

8. NEGATIVFÖRTECKNING

- F: 112 091 Träden fäls före utgrävningen. Från NV.
- F: 112 092 Utgrävningsområdets södra del i nivå 1. Från SV (del av panorama).
- F: 112 093 Som ovan.
- F: 112 094 Vapengraven (grav II) i ruta 512/106 (holkyxa, kniv och pilspetsar in situ).
Lager 2.
- F: 112 095 Lager 2 utgrävs. Från SV.
- F: 112 096 Den grävda jorden sållas.
- F: 112 097 Arkeologiestuderande Stefan Wessman gräver i ruta 513/107 (lager 2.).
- F: 112 098 Utgrävningsområdets södra del i nivå 2. Från SV (del av panorama).
- F: 112 099 Som ovan.
- F: 112 100 Som ovan.
- F: 112 101 Eldstaden i nivå 3. Från NV.

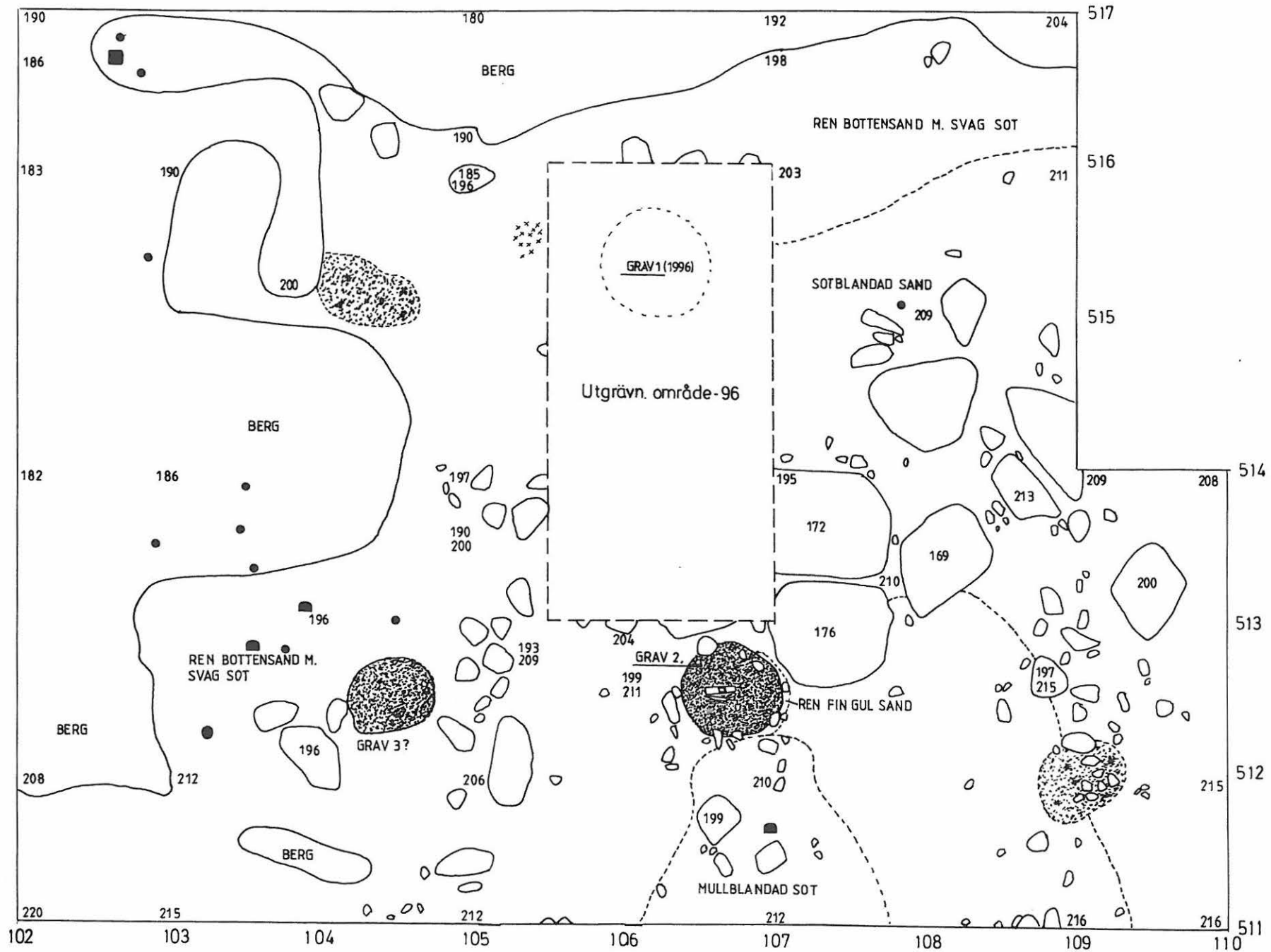
9. DIAPOSITIVFÖRTECKNING

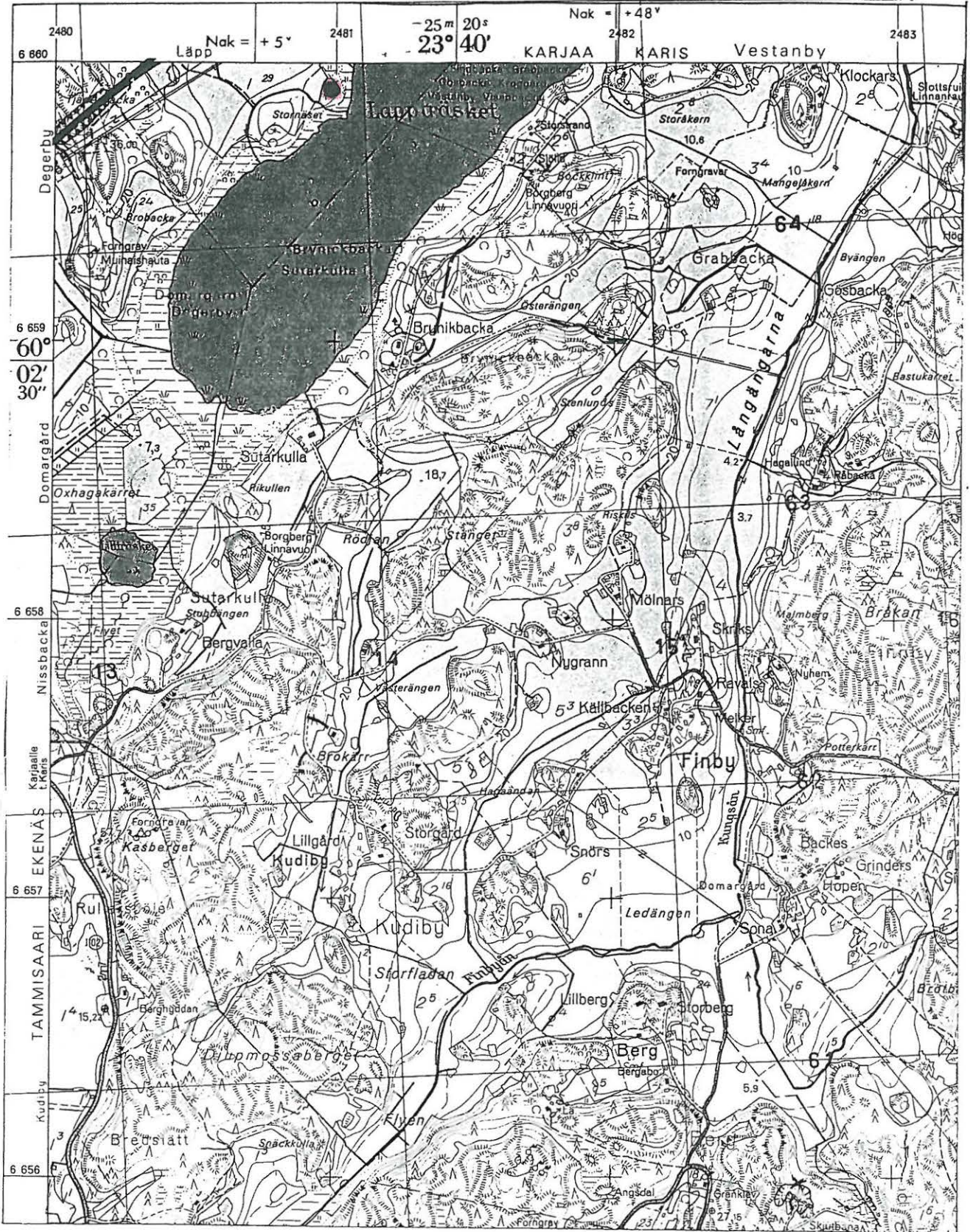
- 40 712 Skålgropsberget sett från nordväst.
- 40 713 Grävorna sitter på skålgropsberget före utgrävningens inledande. Gravfältet i förgrunden. Från S.
- 40 714 Utgrävningsområdet avtorvas. Från NV.
- 40 715 Mullagret grävs. Från NV.
- 40 716 Brända jordfasta stenar i Grävningens sydöstra del. Nivå 1. Från N.
- 40 717 Grävningens södra del i nivå 1. Från SO.
- 40 718 Grävningens västra del i nivå 1. Från S.
- 40 719 Grav II. Fynden "in situ" i lager 2.
- 40 720 Som ovan.
- 40 721 Grävningens södra del i nivå 2. Från SO.
- 40 722 Grävningens västra del i nivå 2. Från S.
- 40 723 Grävningens sydöstra del i nivå 2. Från V.
- 40 724 Skålgroparna och några utgrävningsfynd.
- 40 725 Lager 3 utgrävs. Från NV.
- 40 726 Eldstaden i nivå 3.
- 40 727 Eldstaden i nivå 4.

Nivåkarta-nivå 2
Skala 1:25
Fp 106(9,28 m.ö.h.)
Rit. S. Koponen

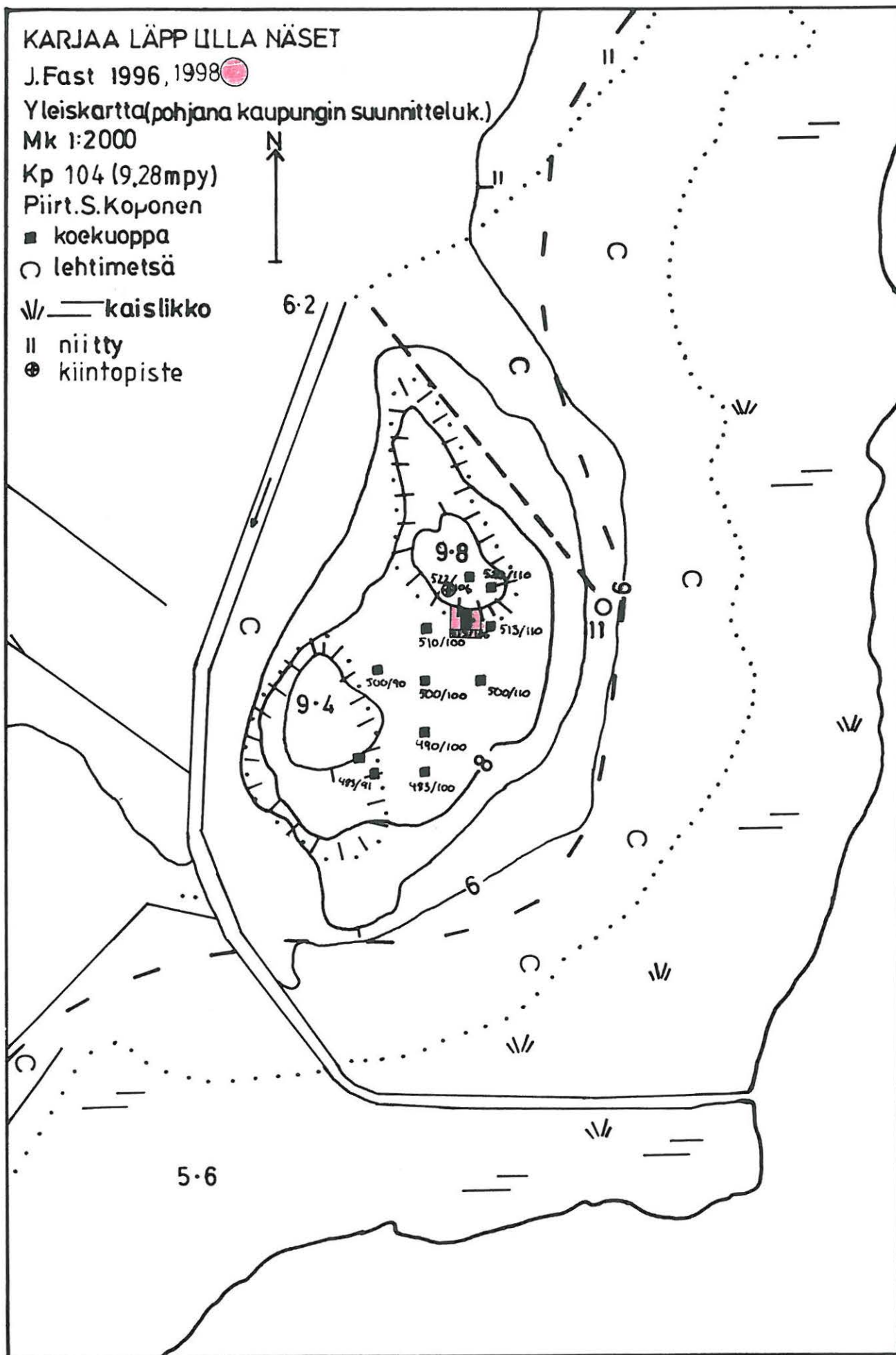
0 1m

- ✕✕✕ Ben
- Beslag
- Smulten brons
- Järnnit
- ⊗ Sot och kol
- Järnring

Ote peruskartasta 2014 07 SNAPPERTUNA, H:ki 1982.
 Kuppikallion koordinaatit: X=6659 92 Y=2480 97 Z=12,64.9,28.
 Tutkimusalue merkitty karttaan punaisella (●).

KARIS LÄPP LILLNÄSET
J FAST 1998

Nivåkarta- nivå 3 (eldstad)
Skala 1:10
Fp 106 (= 9,28 m.ö.h.)
Rit S. Koponen

0 50cm

REN SAND

108

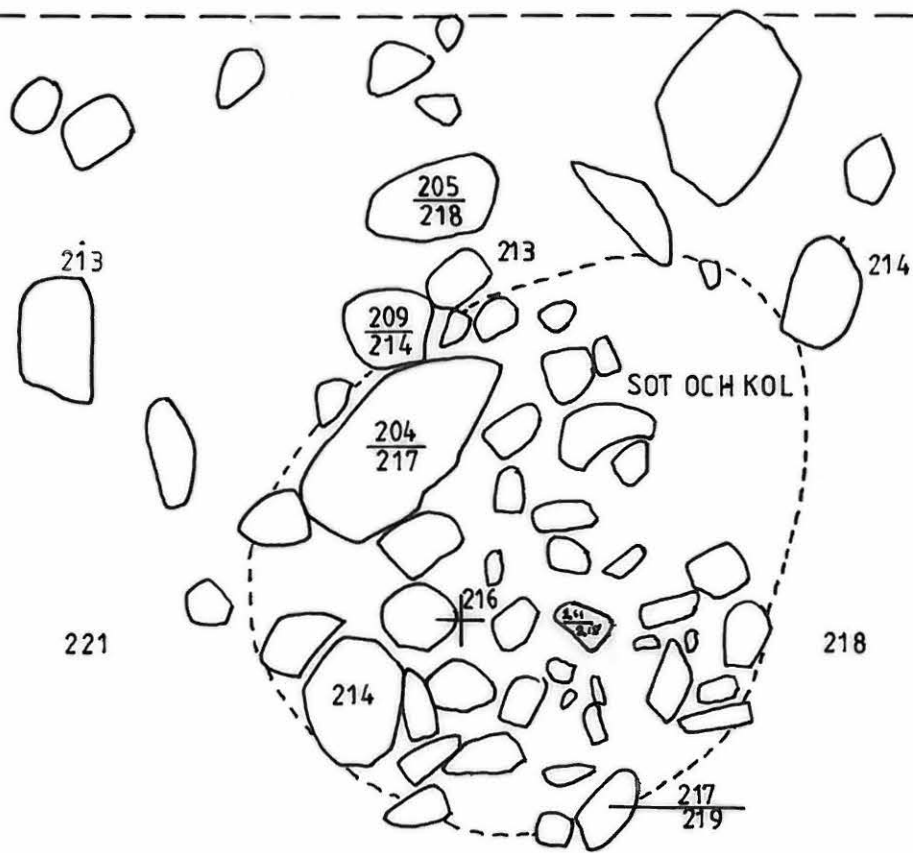
109

110

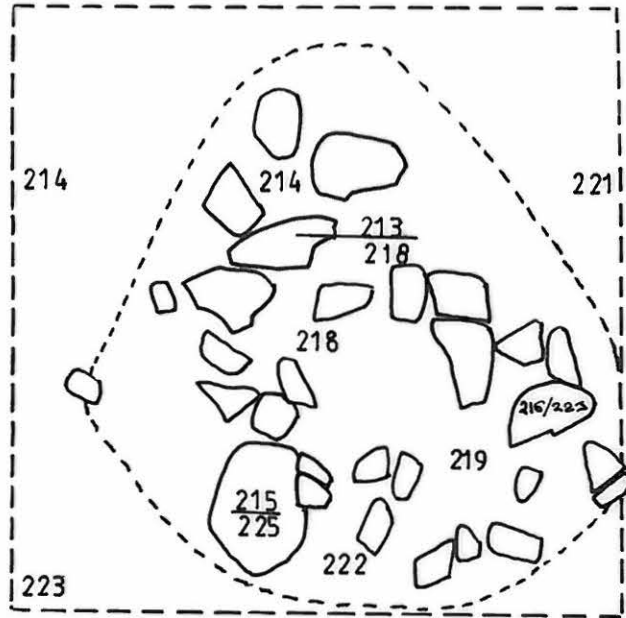
513

512

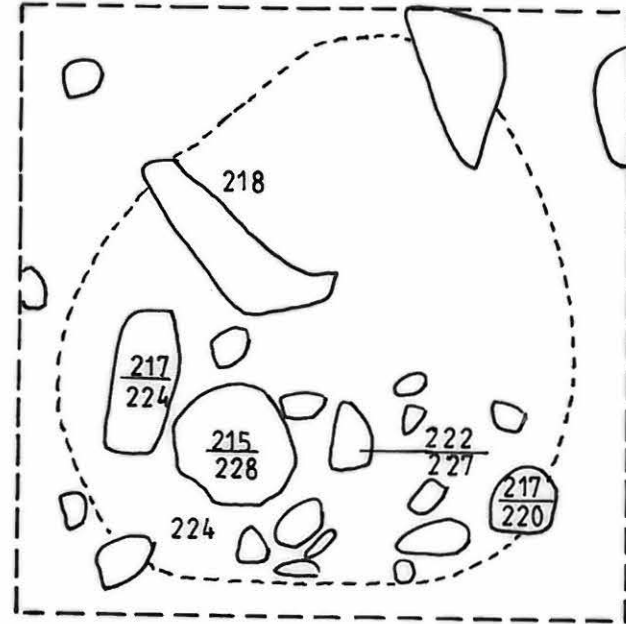
216

— 513 —

— 512 —

KARIS LÄPP LILLNÄSET

J. FAST 1998

Nivåkarta nivå 4-5(eldstad)

Skala 1:10

Fp 106(=9,28möh.)

Rit S. Koponen

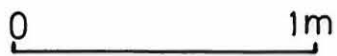
0

50cm

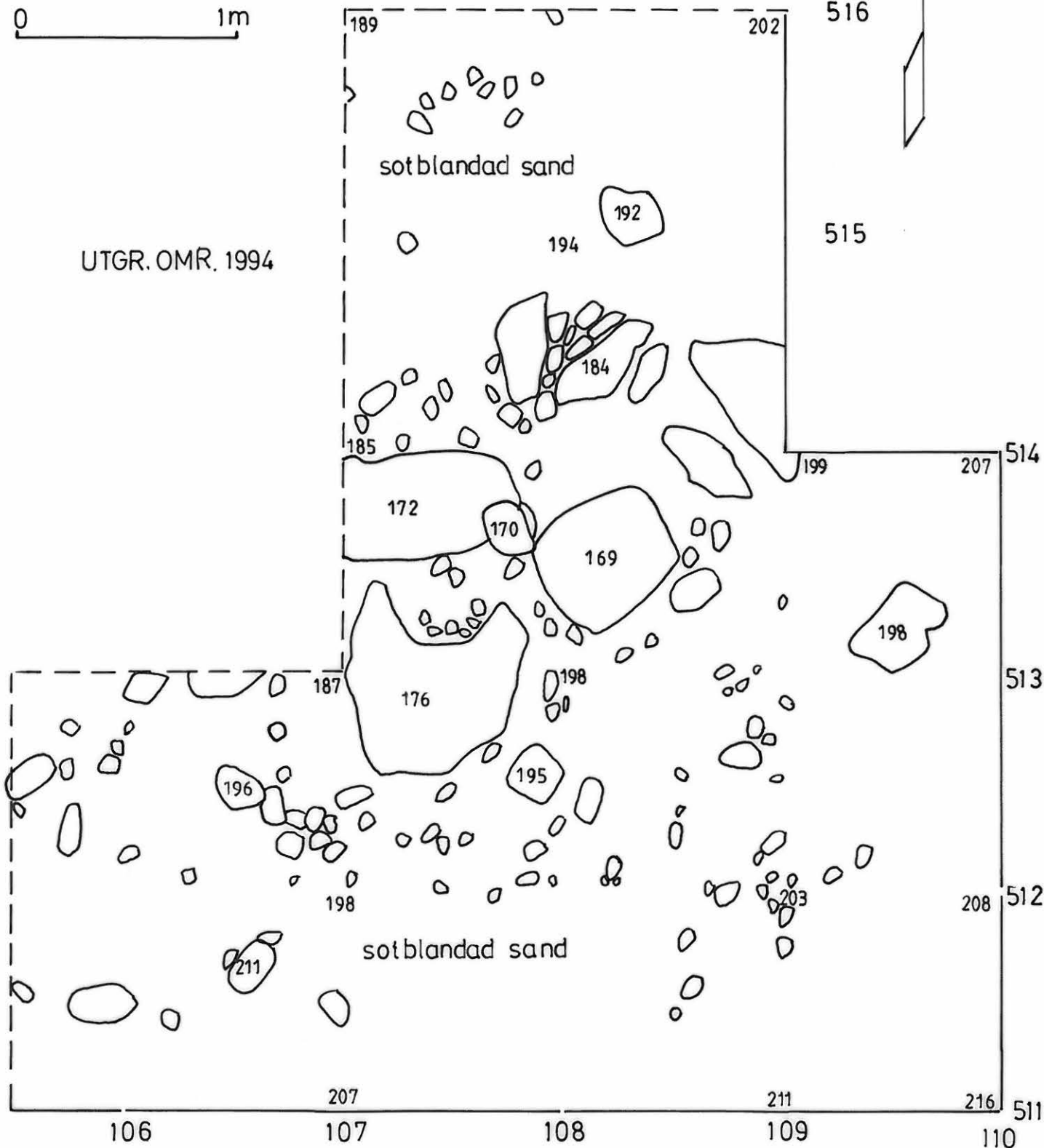

KARIS LÄPP LILLNÄSET
J.FAST 1998

Specialkarta - nivå 1.
Skala 1:25
Fp 106 (= 9,28 m.ö.h.)
Rit. S. Koponen.

UTGR. OMR. 1994

KARIS LÄPP LILLNÄSET

J. FAST 1998

Nivåkartan nivå-1

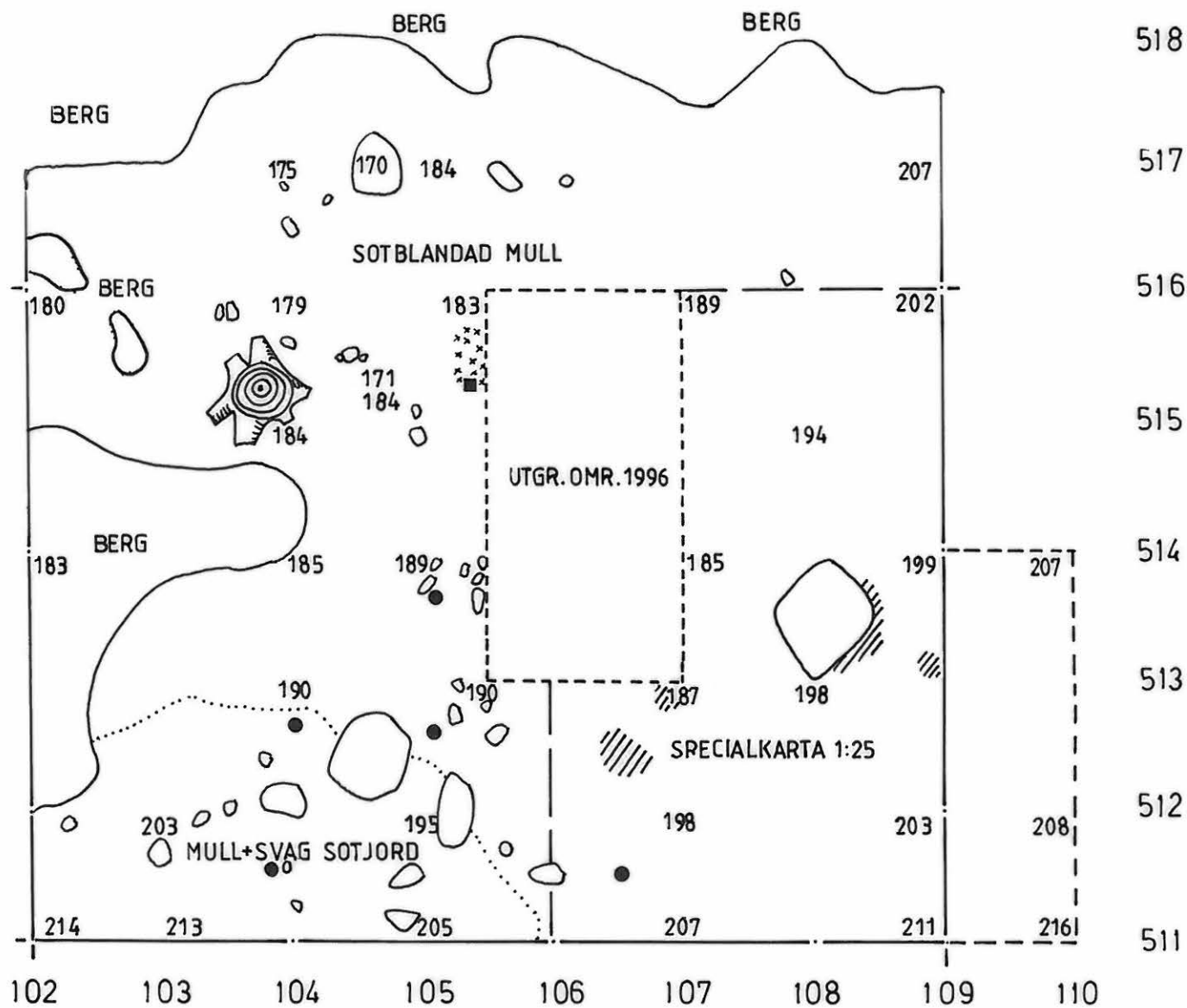
Skala 1:50

Fp 106(=928 m.ö.h)

Rit. S. Koponen

0 1 2m

- JÄRNNIT
- SMULTEN BRONS
- ✕ BRÄNDA BEN
- ▨ KERAMIK

KARIS LÄPP LILLNÄSET

J. FAST 1998

Nivåkar ta, nivå- 0

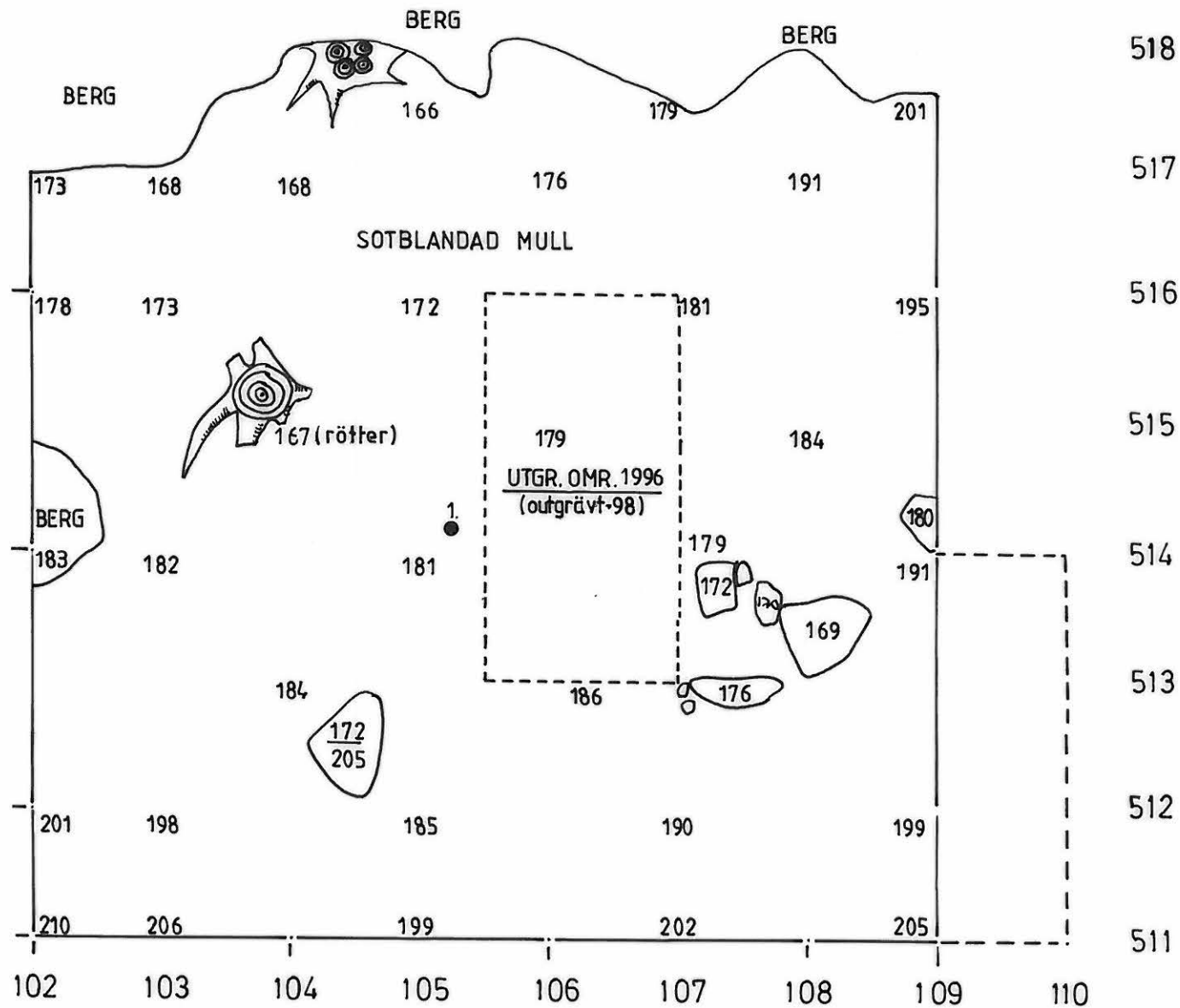
Skala 1:50

Fp 106 (= 9,28m.ö.h.)

Rit. S. Koponen

0 1 2m

1 ● JÄRNNIT

KARIS LÄPP LILLNÄSET

J. FAST 1998

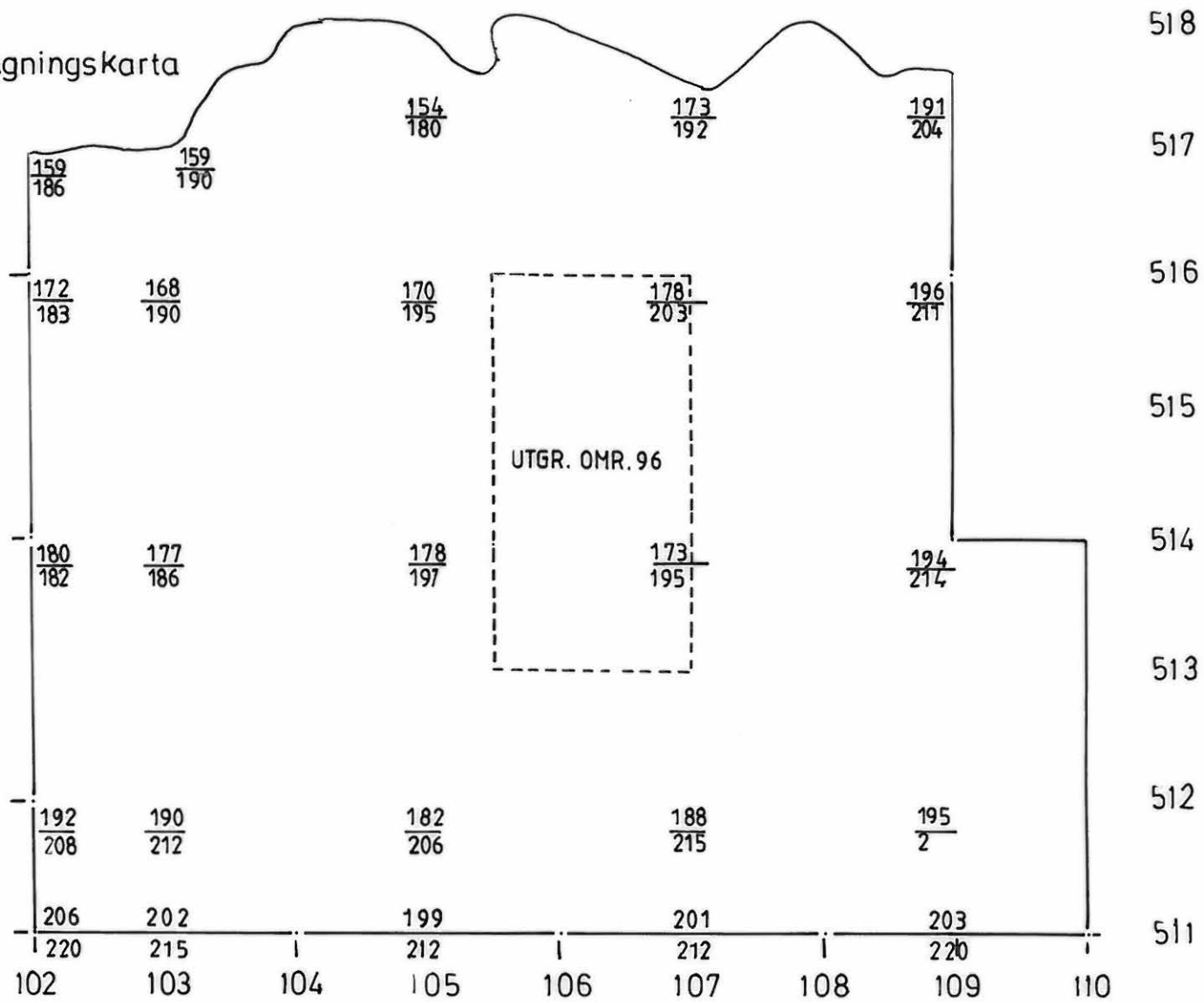
Ytavvagningskarta, bottenavvagningskarta

Skala 1:50

Fp 106 (9,28 m.ö.h.)

Rit. S. Koponen

0 1 2m

KARIS LÄPP LILLNÄSET 1998

F:112 091
TRÄDEN FÄLLS FÖRE UTGRÄVNINGEN. FRÅN NV.

F:112092- 112 093
UTGRÄVNINGSSOMRÅDETS SÖDRA DEL I NIVÅ 1. FR. SV.

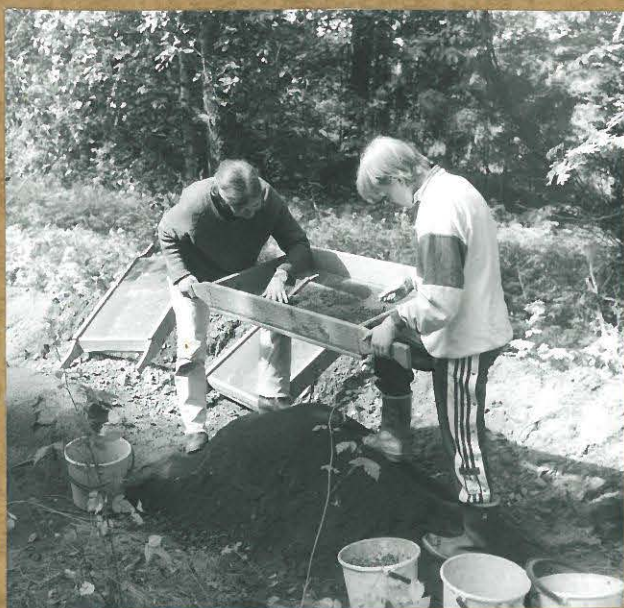
KARIS LÄPP LILLNÄSET 1998

F: 112 094
VÄPENGRAVEN I RUTA 512/106 (HOLKYXA, KNIV,
OCH PILSPETSAR) IN SITU. LAGER 2.

F: 112 095
LAGER 2. UTGRÄVS. FRÅN SV.

F: 112 096
DEN GRÄVDA JORDEN SÅLLAS.

F: 112 097
ARKEOLOGISTUDERANDE STEFAN WESSMAN
GRÄVER I RUTA 513/107 (LAGER 2.)

KARIS LÄPP LILLNÄSET 1998

F: 112 098 - 112 100
UTGRÄVNINGSSOMRÅDETS SÖDRA DEL I NIVÅ 2. FRÅN SV.

F: 112 101
ELDSTADENINIVÅ 3. FRÅN NV.